

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1930 – 1991 РР.)

8. Солодовникова Ю. *Формирование иноязычной коммуникативной компетентности как условие совершенствования профессиональной подготовки специалиста социальной работы: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 "Теория и методика профессионального образования"* / Ю.Ю. Солодовникова. – Курск, 2009. – 28 с.

9. Чиханцова О. *Роль іншомовної професійної комунікаційної компетенції під час оволодіння фахом у ВНЗ [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua/>. – Заголовок з екрану.*

10. Яцук О.Л. [<http://intkonf.org/vaschuk-o-l-formuvannya-inshomovnoyi-komunikativnoyi-kompetentsiyi-studentiv-nemovnih-vnz/>].

Стаття надійшла до редакції 11.02.2016

УДК 378.6.014.15/796“1930/1991”

Уляна Проценко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземних мов Львівського державного університету фізичної культури

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1930 – 1991 РР.)

У статті висвітлюється нормативно-правова база підготовки кадрів фізичного виховання та спорту в Україні у другій половині ХХ ст. Розкривається наукова та методична діяльність педагогічних колективів у цих закладах. Доведено, що головними чинниками, які впливали на зміст і структуру професійної підготовки фахівців фізичного виховання та спорту на кожному із визначених етапів, були зміни в соціально-економічному розвитку держави.

Ключові слова: фізичне виховання, науково-дослідна робота, фахівець фізичного виховання, навчальний план, навчальний заклад.

Лит. 15.

Ульяна Проценко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского и иностранных языков Львовского государственного университета физической культуры

НОРМАТИВНО-ПРАВОВАЯ БАЗА ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ И СПОРТА В СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ (1930 – 1991 ГГ.)

В статье освещается нормативно-правовая база подготовки кадров физического воспитания и спорта в Украине во второй половине ХХ в. Раскрывается научная и методическая деятельность педагогических коллективов в этих заведениях. Доказано, что главными факторами, которые влияли на содержание и структуру профессиональной подготовки специалистов физического воспитания и спорта на каждом из определенных этапов, были изменения в социально-экономическом развитии государства.

Ключевые слова: физическое воспитание, научно-исследовательская работа, специалист физического воспитания, учебный план, учебное заведение.

Ulyana Protsenko, Ph.D. (Pedagogy) Associate Professor of Ukrainian and Foreign Languages Department Lviv State University of Physical Culture

THE LEGISLATURE BASE OF TRAINING OF SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORT AT THE SPECIALIZED EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE (1930 – 1991)

The article highlights the legislature base of training of specialists in physical education and sport at the specialized educational institutions of Ukraine in the second half of the twentieth century. The scientific and methodical activity of teaching staff are disclosed. The article proves that the main factors that influenced the content and structure of physical education and sport professional training at every of the identified stage were changes in the socio-economic development of the state.

Keywords: physical education, scientific research work, specialist in physical education, curriculum, educational institution.

Актуальність проблеми. Аналіз історіографічних матеріалів щодо дослідження питання підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту в Україні показав, що, зважаючи на актуальність, було і є предметом багатьох наукових розвідок. А вже

формування фізичної культури як складової частини загальної культури суспільства спрямованої на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування особистості, неможливе без

підготовки висококваліфікованих фахівців з фізичної культури та спорту, які мають високий рівень базової фахової підготовки; досконало володіють знаннями із медицини, гігієни, психології, педагогіки, фізичної культури, валеології, фізіології тощо; компетентні у застосуванні нових методичних напрацювань задля реалізації завдань фізичного виховання дітей та молоді.

Проблеми професійної підготовки фахівців у галузі фізичного виховання й спорту у вітчизняній науці досліджували Б. Ашмарин, О. Вацеба, Л. Волков, Ю. Железняк, В. Завацький, Т. Круцевич, Г. Максименко, М. Пантюк, Н. Пешкова, О. Солтик, О. Тимошенко, С. Філь, А. Цьось, Б. Шиян, Ю. Шкреттій та ін.

Мета статті – висвітлити нормативно-правову базу підготовки кадрів фізичного виховання та спорту в Україні у другій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Аналіз навчальних планів спеціалізованих навчальних закладів дає можливість стверджувати, що вони були професійно спрямованими і забезпечували формування професійних якостей та здібностей майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту. На початку 30-х років, у період створення перших вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту розпочинається активна робота щодо створення нормативно-правової бази підготовки фахівців. Розробки і створення потребували навчальні плани, програми, підручники, посібники, спеціальні засоби навчання тощо.

Навчальними планами були визначені основні, додаткові та спеціальні дисципліни. Фундаментальну підготовку фахівців забезпечували такі навчальні предмети як анатомія, фізіологія, патологія, гігієна, хімія, фізика. Важливою складовою підготовки фахівця була психолого-педагогічна складова, яка презентувалася такими навчальними дисциплінами як педагогіка, історія педагогіки, теорія та історія виховання, психологія тощо.

Яскравим прикладом, що підтверджує важливість та необхідність підготовки фахівців у галузі фізичного виховання та спорту, особливо учительських кадрів, є навчальні плани шкіл, які містять кількість годин для предмету “Фізична культура”. Так, наприклад, у навчальному плані середньої школи для предмету “Фізична культура” у 1929 році передбачалося по 2 години щотижня з 5-го по 10-й класи, тоді як образотворче мистецтво вивчалось по 2 години лише у 5 – 7 класах, праця – по 3 години лише у 5 – 7 класах; музика – по 1 годині лише у 5 – 7 класах. Отже,

фізичне виховання серед вказаних дисциплін займало найбільшу питому вагу у навчальному процесі уже з 1929 року.

З часом його кількість не зменшувалася, а часто й збільшувалася. Зокрема, у навчальному плані середньої школи у 1955/56 н.р. для предмету “Фізична культура” передбачалося по 2 години щотижня з 5-го по 10-й класи, з річною кількістю 660 годин. Для малювання передбачалося по 1 годині у 1 – 6 класах; для креслення – по 1 годині у 7 – 10 класах; співів по 1 годині у 1 – 6 класах; праці – по 1 годині у 1 – 4 класах та по 2 години у 5 – 7 класах тощо.

Питома вага фізичної культури не зменшується і у наступні роки. Зокрема у 1958 році кількість годин, що відводилися на цей предмет була більшою, ніж на малювання, музику, суспільно-корисну працю тощо.

Такий стан справ, безумовно, вимагав відповідної кількості кваліфікованих фахівців, а також матеріальної й науково-методичної бази для їх підготовки. Вагому роль у цьому процесі покликані були відіграти спеціалізовані заклади фізичної культури і спорту.

У контексті такого підходу організація справи щодо підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту вимагала також відповідного нормативно-правового забезпечення, а саме державних документів, які б регламентували її розвиток. Наше дослідження доводить, що ці питання не залишилися поза увагою держави. Так, у 30-х роках ХХ століття з’явилася низка документів, що визначали стратегію розвитку вищої школи, зокрема підготовку кадрів для фізичного виховання та спорту. Серед них: Постанова ЦК ВКП(б) “Про роботу вищої школи” [13]; Постанова ЦК ВКП(б) “Про підготовку викладачів для педагогічних навчальних закладів” [12]; Резолюція Пленуму ЦК ВКП(б) “Про поліпшення підготовки нових спеціалістів” [15]; Постанова ЦК ВКП(б) “Про підготовку викладачів в педвузах і педтехнікумах і перепідготовку вчителів” [11]; Постанова ЦК ВКП(б) “Про укомплектування педагогічних вузів” [14]; Постанова ЦК СРСР “Про початкові програми і режим у вищій школі і технікумах” [10]; Постанова РНК СРСР “Про роботу вищих навчальних закладів і про керівництво вищою школою” [9] та ін. Ці документи регулювали та впорядковували роботу вищих навчальних закладів, створювали наукову та законодавчу основу для їхнього повноцінного функціонування.

На перешкоді розвитку фізкультурної освіти в Україні стала Велика вітчизняна війна. Вона не лише загальмувала розвиток та становлення

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ У СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ (1930 – 1991 РР.)

економіки, культури, освіти, але й вказала на недостатність та необхідність фізичної підготовки для кожного громадянина держави. В умовах військового стану кожному потрібно було міцне здоров'я, витримка, витривалість, фізична сила, стійкість до хвороб. У 40 – 50-х рр. ХХ століття проблема фізичного і психічного здоров'я громадян активізувалася як ніколи раніше.

Для масової фізвиховної роботи необхідні були кваліфіковані кадри, забезпечити освітню галузь якими могли спеціалізовані навчальні заклади. Саме перед ними були поставлені стратегічні завдання підготовки фахівців щодо пропаганди фізичної культури і спорту; організації масової фізвиховної роботи у рамках навчально-виховних закладів та у вільний від роботи і навчання час; ведення роботи щодо пропаганди здорового способу життя; організації дитячих, юнацьких та молодіжних спортивно-масових товариств та об'єднань.

Для цього необхідно було створити відповідну нормативно-правову базу щодо підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у спеціалізованих навчальних закладах. Для реалізації цієї мети у повоєнні роки були задіяні чи не всі можливі засоби та ресурси: наука, освіта, засоби масової інформації, видавництва, пропагандистська діяльність, громадські організації, медицина тощо.

Складні воєнні та повоєнні роки визначили також нові форми організації навчання, серед яких заочна мала важливе значення. Вона регламентувалася низкою державних документів у галузі освіти, а саме: Постановою РНК СРСР “Про заходи по укріпленню системи заочної педагогічної освіти” (1943 р.) [8]; Наказом Всесоюзного комітету по справах вищої школи при РНК СРСР і НКП РСФСР “Про заочну освіту вчителів” (1945 р.) [3]. Ці документи регламентували порядок роботи та спосіб організації навчально-виховного процесу заочної форми навчання майбутніх учителів і ставили перед вищими навчальними закладами завдання всілякого сприяння підготовці педагогів-заочників. Вони стосувалися проблем залучення кращих професорів та доцентів, організації навчання, добір оптимальних форм і методів навчання, удосконалення змісту освіти, забезпечення підручниками й посібниками, звільнення від роботи на час сесії студентів-заочників тощо. Це повною мірою стосувалося підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту.

Активна робота над розвитком фізичного виховання і спорту в СРСР була зумовлена також

і тим, що загальноосвітня школа вимагала більше кваліфікованих фахівців з цілого ряду причин. З огляду на аналіз наукової, методичної та організаційної літератури ми визначаємо такі:

- актуалізація проблеми фізичного виховання, фізичної підготовки та гігієнічного виховання школярів і значна увага держави до її розв'язання;
- посилення ролі і питомої ваги фізичної культури як навчального предмету у школі на усіх рівнях навчання (доведення кількості тижневих годин до двох);

- удосконалення навчальних планів для всіх ланок загальноосвітньої школи і кількісне зростання уроків фізичної культури, їх якісне удосконалення;

- активне формування позашкільних закладів, які орієнтувалися на фізичний розвиток та виховання дітей і молоді;

- поширення олімпійського руху і прагнення держави показати переваги соціалістичного способу життя перед капіталістичним, зокрема шляхом перемог у різноманітних спортивних змаганнях;

- вагомий внесок медичної, психологічної та педагогічної науки у розробку наукових засад фізичного виховання і спорту;

- популяризація різноманітних видів спорту і розбудова спортивної інфраструктури.

Проблема підготовки кваліфікованих кадрів залишалася важливою проблемою, яка у той період мала державну вагу. В Україні успішно розвивалися два спеціалізованих вищих навчальних заклади, які мали власну традицію, вагому наукову та прикладну базу, послуговувалися найновішими досягненнями різних наук задля реалізації завдань фізичного виховання, фізичної культури та спорту в країні.

Нормативно-правова база підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у спеціалізованих навчальних закладах України зазнала нових якісних змін у 60-х роках ХХ століття, коли були переставлені акценти з кількості на якість, а основну роботу щодо формування та розробки навчально-методичних комплексів узяли на себе вчені – штатні працівники профільних закладів. Два спеціалізованих навчальних заклади для підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту діяли до цього часу в Україні – Державний інститут фізичної культури України (1930 р.) та Львівський інститут фізичної культури (1946 р.).

Оцінюючи особливості формування нормативно-правової бази підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у спеціалізованих навчальних закладах України зазначимо, що у 60-х

роках ХХ століття означилися нові проблеми, які стали важливими для роботи галузі. Це, передовсім, підготовка фахівців для роботи з дітьми дошкільного віку, учнями професійно-технічних училищ та технікумів, посилення потребувала робота з лікувальної фізкультури тощо. Фахові видання відзначали низку інформаційних проблем галузі: “Бракувало літератури з методів тренування провідних спортсменів у легкій атлетиці, лижних перегонів, ковзанярському спорті, плаванні, футболі та інших видах спорту; недостатньо висвітлювалися результати психолого-педагогічних досліджень в умовах спортивної практики тощо” [4].

Отже, спільна праця фахівців у галузі фізичної культури та спорту та представників різних галузей наук дала добрі результати. Саме у цей період спеціалізовані навчальні заклади отримали навчальну літературу з усіх базових курсів, що викладалися в них. Відповідними органами були окреслені подальші перспективи формування нормативно-правової бази для підготовки фахівців з фізичного виховання та спорту у спеціалізованих навчальних закладах України: “У зв’язку з введенням нових навчальних планів у 1973 – 1975 рр. передбачалося додатково підготувати до видання навчальні посібники зі вступу до спеціальності, біометрії, організації фізичної культури, спортивних споруд, а також практикуми з програмованого навчання анатомії людини та проведення практичних занять зі спеціальних теоретичних предметів”.

Аналіз державних документів у галузі освіти дозволяє зробити висновок про посилення роботи у царині фізичного виховання і спорту в країні та підвищення вимог до фахівців, зокрема випускників спеціалізованих вищих навчальних закладів. А їх в Україні станом на 1980 рік діяло уже чотири: Національний університет фізичного виховання і спорту України, Львівський державний університет фізичної культури, Харківська державна академія фізичної культури, Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. Потужні заклади із відповідною науковою та матеріальною базою стали авангардом фізвиховної роботи в Україні, а їхні зусилля спрямовувалися на організацію спортивно-масової, фізкультурно-оздоровчої, гігієнічної роботи серед дітей, молоді та дорослих. Ця діяльність повинна була відповідати соціальному замовленню суспільства, яке у цей період працювало над реалізацією завдань реформи школи, яка своєю чергою була закріплена рішеннями XXVI з’їзду КПРС.

Прагнення упорядкувати та підвищити

ефективність фізичного виховання викликало до життя низку документів, які регламентували не лише порядок і зміст фізвиховної роботи, але й ставили високі вимоги перед учителем, а з огляду на це і перед спеціалізованими навчальними закладами, які готували відповідних фахівців. Так, прийняте 21 вересня 1983 року “Положення про фізичне виховання учнів загальноосвітньої школи” [7, 11 – 17] визначало зміст і завдання роботи з фізичного виховання та фізичної культури школярів; формулювало конкретні вимоги до навчальних планів та програм предмету “Фізична культура”, визначало систему організаційних форм роботи щодо організації фізичного виховання школярів.

Майбутній учитель повинен був оволодіти значним методичним арсеналом спеціальних форм фізвиховної роботи з школярами. До них відносили:

- уроки з фізичної культури;
- фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі школи (гімнастика до занять, фізкультурні хвилини на уроках, ігри і фізичні вправи на перервах, щоденні фізкультурні заняття в групах продовженого дня, щомісячні дні здоров’я і спорту;
- обов’язкові для школи форми позакласної спортивно-масової роботи (заняття в гуртках фізичної культури, групах загальної фізичної підготовки, групах ГПО і спортивних секціях, спортивні змагання, туристичні походи);
- за вибором учнів: позашкільна спортивно-масова робота за місцем проживання учнів, заняття в дитячо-юнацьких спортивних школах, Палацах і Будинках піонерів і школярів, дитячих туристських станціях, спортивних товариствах) або самостійні заняття школярів фізичними вправами в сім’ї, на пришкільних і дворових площадках, стадіонах, парках тощо.

Ці положення знайшли своє відображення у програмах навчальних дисциплін для підготовки фахівців у спеціалізованих навчальних закладах України. Конкретні завдання та вимоги ставилися перед учителем фізичної культури.

Майбутній педагог ще зі студентської лави засвоював завдання та обов’язки щодо організації роботи з школярами.

Отже, учитель фізичної культури:

- несе відповідальність за виконання навчальної програми і оволодіння учнями необхідними знаннями, уміннями та навичками на уроках фізичної культури та ін.;
- забезпечує на уроках та позакласних заняттях з фізичної культури дотримання санітарно-гігієнічних вимог і заходів, що попереджують спортивні травми і нещасні випадки;

- веде систематичний облік фізичної підготовленості школярів; використовує методи, прийоми і форми організації, що відповідають сучасним вимогам теорії та методики фізичного виховання дітей шкільного віку;

- формує в учнів поряд з руховими навичками, уміннями і розвитком фізичних якостей знання з гігієни занять фізичними вправами, наданню першої медичної допомоги, використанню засобів, що підтримують працездатність організму;

- організовує позакласну і фізкультурно-оздоровчу і спортивно-масову роботу в школі, залучаючи максимальну кількість учнів у фізкультурні гуртки, секції, туристичні групи тощо;

- надає постійну допомогу щодо організації фізкультурно-оздоровчої роботи в мікрорайоні, у групах продовженого дня;

- забезпечує виконання учнями норм ГПО;

- з числа учнів готує громадських суддів та інструкторів для фізвиховної роботи за місцем проживання;

- організовує різноманітні змагання і фізкультурні свята, готує учнів до участі у різноманітних спортивних змаганнях;

- підтримує контакт зі спортивними товариствами і позашкільними закладами, де займаються учні школи;

- здійснює облік учнів, що не вміють плавати і організовує їхнє навчання плаванню;

- сприяє професійній орієнтації учнів.

Ці та інші завдання учителя міг вирішити лише при умові досконалої вузівської підготовки. Зусилля спеціалізованих вищих навчальних закладів, в означений період були спрямовані на якісну підготовку фахівців фізичного виховання. Наше дослідження доводить, що з цими завданнями вони справлялися успішно.

Окремо слід наголосити на тому, що випускник спеціалізованого вищого навчального закладу повинен був виконувати функції не лише учителя фізичної культури, але й класного керівника, вихователя у піонерському таборі, керівника дитячого гуртка чи секції, інструктора на стадіоні чи у басейні, працівника позашкільного закладу фізкультурного спрямування тощо. Ці завдання були відображені у навчальних планах та програмах окремих навчальних дисциплін, що викладалися у спеціалізованих вищих навчальних закладах України.

Перенесення акцентів із індивідуальної на колективну роботу викликали до життя “Положення про колектив фізичної культури загальноосвітньої школи” [5, 18 – 21]. Колективна робота з фізичної культури і спорту мала свої як

позитивні, так і негативні сторони. До перших відносимо те, що кожен член дитячого колективу прагнув досягнути якомога вищих результатів у змагальній діяльності, щоб не підвести групу і одержати перемогу. До негативу відносимо тотальний характер колективізму у розвитку педагогіки спорту радянського періоду, що призвело до нівелювання особистості, втрати особистісної цінності кожного і можливості розвиватися за власним, індивідуальним вектором.

Згідно “Положення про колектив фізичної культури загальноосвітньої школи” перед колективом висувалася низка завдань, а саме: сприяти активності кожного школяра і виховувати у нього суспільну активність, ініціативу, творчість, організаторські здібності; залучати всіх школярів до систематичних занять фізичною культурою; здійснювати широкомасштабну позаурочну роботу з фізичного виховання і спорту задля зміцнення здоров’я і всебічного розвитку учнів; активно розвивати спортивно-масову роботу за місцем проживання школярів; приймати участь в облаштуванні шкільної навчально-спортивної бази; вести активну пропаганду фізичної культури і спорту як необхідної умови зміцнення здоров’я та підтримання високої працездатності громадян [5, 18 – 21].

Реалізуючи завдання реформи загальноосвітньої школи майбутні фахівці у галузі фізвиховання та спорту, студенти спеціалізованих вищих навчальних закладів керувалися у процесі свого навчання низкою інших освітніх документів, які регламентували не лише процес фізвиховної роботи, але, передовсім, визначали зміст навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю. Серед них:

- Методичні рекомендації щодо проведення гімнастики до навчальних занять і фізкультурних хвилин на уроках [2, 16 – 18, 23 – 24];

- Методичні рекомендації по організації і проведенню рухливих ігор і фізичних вправ на подовжених перервах [1, 7 – 15].

- Положення про Всесоюзну комсомольську військово-спортивну гру “Орлякко” [5, 9 – 23].

- Положення про прийом заліків по фізичній культурі для учнів випускних класів загальноосвітніх шкіл Української РСР [6, 13 – 15].

Ці та інші документи щодо реалізації завдань реформи загальноосвітньої школи упорядковували, регламентували, оптимізували та удосконалювали навчально-виховний процес у спеціалізованих вищих навчальних закладах фізичної культури в

Україні. Наукова та методична діяльність педагогічних колективів цих закладів скеровувалася на розробку наукових засад формування у школярів основ фізичної культури та спорту, сприяла поліпшенню здоров'я дітей та молоді, сприяла формуванню адекватних поглядів на здоровий спосіб життя, урізноманітнювала життя дітей та молоді цікавими спортивними іграми та різноманітними видами спорту, культивувала культуру здоров'я тощо. Ці та інші завдання успішно реалізувалися у стінах спеціалізованих вищих навчальних закладів фізичної культури.

Висновок. Здійснений нами аналіз системи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання у спеціалізованих навчальних закладах України (30 – 91 рр. XX ст.) дає підстави стверджувати, що вона охоплювала такі складові як: теоретичну, практичну та навчально-дослідницьку та характеризувалася ідейною спрямованістю, цілісністю і комплексністю. Кожна з виокремлених складових виконувала певні завдання і цілому забезпечувала реалізацію поставленої мети – професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту.

Узагальнюючи результати нашого дослідження в історичній ретроспективі та з урахуванням сучасних реалій відзначаємо, що для досконалої підготовки кадрів у сфері фізичного виховання, які б успішно виконали завдання поліпшення фізичного і психічного здоров'я громадян, уникнення важких і хронічних недуг, збільшення тривалості життя у країні, підвищення стресостійкості та витривалості організму, формування прагнення кожного до здорового способу життя необхідно: процес формування фахівця у галузі фізичної культури та спорту ґрунтувати на загальнолюдських, національних та природо-відповідних принципах; формування майбутнього вчителя фізичного виховання повинно відбуватися у рамках національної культури, традицій, позитивного історичного досвіду у українців у практиці тіло-виховання та історичних здоров'язберігаючих традицій; зміст фізичної культури та фізичного виховання має відобразити кращі світові та європейські зразки з метою використання їх для розширення рамок української системи фізичної культури.

1. Методичні рекомендації по організації і проведенню рухливих ігор і фізичних вправ на подовжених перервах // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. – 1984. – № 5. – С. 7 – 15.

2. Методичні рекомендації щодо проведення гімнастики до навчальних занять і фізкультурних хвилин на уроках // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. – 1984. – № 5. – С. 16 – 18; С. 23 – 24.

3. Наказ Всесоюзного комітету по справах вищої школи при РНК СРСР і НКП РСФСР “Про заочну освіту вчителів” / Приказы и инструкции НКП РСФСР. – 1946. – № 1 – 2.

4. Положення про Всесоюзну комсомольську військово-спортивну гру “Орляtko” // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. – 1982. – № 21. – С. 9 – 23.

5. Положення про колектив фізичної культури загальноосвітньої школи // Бюллетень нормативних актів Міністерства просвєщення СССР. – 1984. – № 3. – С. 18 – 21.

6. Положення про прийом заліків з плавання в учнів четвертих класів загальноосвітніх шкіл Української РСР // Збірник наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. – 1984. – № 22. – С. 5 – 7.

7. Положення про спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю // Зібрання законодавства України. – 2000. – № 1. – Сер. 1. – С. 118 – 129.

8. Постанова РНК СРСР “Про заходи по укріпленню системи заочної педагогічної освіти” / Директивы ВКП (б) и Постановления Советского правительства о народном образовании за 1917–1947 гг. – Вып. 2. – С. 113.

9. Постанова РНК СССР “Про роботу вищих навчальних закладів і про керівництво вищою школою” // СЗ. – 1936. – № 34. – С. 308.

10. Постанова ЦК СССР “Про навчальні програми і режим у вищій школі і технікумах” / С. 3. – 1932. – № 68. – С. 409.

11. Постанова ЦК ВКП(б) “Про підготовку викладачів в педвузах і педтехнікумах і перепідготовку вчителів” // Известия ЦК РКП(б). – 1929. – 31 марта.

12. Постанова ЦК ВКП(б) “Про підготовку викладачів для педагогічних навчальних закладів” // Известия ЦК РКП(б). – 1927. – 8 октября.

13. Постанова ЦК ВКП(б) “Про роботу вищої школи” // Известия ЦК РКП(б). – 1925. – 9 февраля.

14. Постанова ЦК ВКП(б) “Про укомплектування педагогічних вузів” // Известия ЦК РКП(б). – 1929. – 14 мая.

15. Резолюція Пленуму ЦК ВКП(б) “Про поліпшення підготовки нових спеціалістів” // КПСС в резолюциях. – Т. 4. – С. 111 – 117.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2016